

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Fransız Sağ: Anti Komünizmden Tutarsız “Aşırı”lığa

The Post–World War II French Right: From Anti-Communism to Incoherent “Extremism”

Selman SAÇ^{*}

Öz

Küresel düzeyde aşırı sağın ivme kazanmaya devam etmesi konjonktürel olgularla karşı karşıya olunmadığını göstermektedir. Bu durum, aynı zamanda sağın aşırı, uç versiyonlarının yükselmesini sağlayan toplumsal koşulların devam ettiğinin de işareti sayılabilir. Üstelik başta Fransa olmak üzere birçok ülkede, faşizm geçmişinden dolayı merkez sağ partilerin, uzun süre bu hareketlerle mesafeli bir tutum sergilemelerine rağmen, toplumsal koşullara da bağlı olarak son dönemde bizzat aşırılığa meylettikleri görülmektedir. Sağ-sol saflaşmasının doğumunun da referans noktasını oluşturan Fransa, özellikle cumhuriyetçilikle ilişkisinden dolayı sol için uzun süre verimli bir çerçeve sunsa da yakın dönem kurumsal siyaseti sağın damgasını taşımaktadır. Yakın gelecekte bu etkinin devam etmesi, hatta artması olasıdır. Bu yüzden Fransa’da İkinci Dünya Savaşı sonrası sağın görünümünü tartışmak ve yakın dönemde aşırılığa meyletmış sağ aileyi sorunsallaştırmak oldukça önemli görünmektedir. En genel düzeyde Beşinci Cumhuriyet’i var eden olağanüstü konjonktürde Fransız sağı kimi sürekliliklerle birlikte çok uzun süre koşullara göre pozisyonunu belirleyen bir pragmatizme yaslanmış, bu doğrultuda adım adım cumhuriyeti daha fazla benimsemiş, aşırı sağla mesafeli bir tutum takınmış ve AB yanlısı, neoliberal tavrını büyük oranda korumuştur. Ancak özellikle merkez sağın bu çizgisi, 2017’de Emmanuel Macron’un seçilmesinin yarattığı sistemik sarsılma ve aşırı sağın ülkede kazandığı güçlü pozisyon nedeniyle önemli bir kırılma yaşamıştır. Makale gelinen noktada Fransa’daki sağın, bütün kollarıyla (merkez sağ, Macroncu aşırı merkez, aşırı sağ) bizatihi Beşinci Cumhuriyet’in uzun süre sistemin dışına ittiği aşırılığa tutarsız şekilde olsa da boyun eğdiği tespitine yaslanmaktadır. Bu zeminden hareketle, bu çalışmanın amacı, Fransa’da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sağ kurumsal siyasetin dönüşümünü temel politik aktörler üzerinden tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Aşırılık, Sağ, Merkez, Fransa, Charles de Gaulle, Emmanuel Macron.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, selmansac@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5044-2489.

How to cite this article/Atıf için: Saç, S. (2025). İkinci Dünya Savaşı Sonrası Fransız Sağ: Anti Komünizmden Tutarsız “Aşırı”lığa. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 13(Özel Sayı), e164-186. DOI: 10.14782/marmarasbd.1678734

Abstract

The continued rise of the far right on a global scale indicates that this trend cannot be attributed solely to temporary or conjunctural factors. Rather, it suggests the persistence of underlying social conditions that enable the resurgence of extreme right-wing movements. Notably, in countries such as France, despite the historical legacy of fascism prompting center-right parties to maintain a long-standing distance from such movements, recent developments demonstrate a growing tendency among these parties to gravitate toward extremism—largely influenced by prevailing societal dynamics. As the birthplace of the left–right political divide and long considered a fertile ground for the left due to its republican tradition, France has in recent years seen its institutional politics increasingly dominated by the right. It appears likely that this influence will not only continue in the near future but potentially intensify. Therefore, discussing the trajectory of the French right in the post–World War II era is crucial to understanding the recent radicalization of the right-wing political family. Broadly speaking, the French right—shaped by the extraordinary context that gave rise to the Fifth Republic—has historically relied on a form of pragmatism that allowed it to adapt to changing circumstances. This pragmatism led to a gradual embrace of the Republic, a cautious distance from the far right, and a generally pro-European, neoliberal orientation. However, this dominant strand of the right experienced a major rupture following Emmanuel Macron's election in 2017, which triggered a systemic upheaval, compounded by the growing strength of the far right in the country. At this point, the article rests on the observation that all branches of the right in France—including the center-right, the Macronist radical center, and the far-right—have, albeit inconsistently, capitulated to the very form of extremism that the Fifth Republic had long excluded from the political system. Building on this premise, the aim of this study is to examine the transformation of right-wing institutional politics in post-World War II France through the lens of key political actors.

Keywords: Extremism, Right, Center, France, Charles de Gaulle, Emmanuel Macron.

1. Giriş

Fransa'da sağın Vichy deneyimindeki iş birliğinden dolayı itibar kaybettiği, solun -özellikle Komünistlerin- toplumsal meşruiyetini ve desteğini arttırdığı savaş sonrası dönemde beklentilerin aksine hem istikrarlı bir yapı oluşturulamamış hem de kısa sürede Soğuk Savaş'a bağlı olarak Komünizm karşıtı bir hava egemen olmuştur. Charles De Gaulle'ün mimarı olduğu son cumhuriyet ise, kurumsal yapısıyla sağ siyaset için uygun bir zemin oluşturmuştur. Tam da bu yüzden 1981'e kadar hiçbir sol aktör sistemin merkezinde olan cumhurbaşkanlığı koltuğunu elde edememiştir. Dolayısıyla liberal-otoriter uçlarda farklı sağların Beşinci Cumhuriyet'in biçimlenmesinde etkili olduğu bir görünüm söz konusudur. 1980 sonrası Fransız solu ülke politik manzarasında etkili olmaya başladığında ise sağ siyasetin etkisi azalan artan şekilde varlığını korumaya devam etmiştir. Normatif düzeyde bu sağları farklılıklar üzerinden ayırtırmak mümkün olsa da belli ortaklıklar da söz konusudur.

De Gaulle'ün nevi şahsına münhasır Bonapartist yönetiminden "aşırısı merkez" in temsilcisi Macron'un 2017'de başlayan iktidar deneyimlerine kadar Fransız sağ belli sürekliliklerle birlikte çoğunlukla 'ince', 'tutsarız' bir ideolojiye yaslanarak pragmatist bir tutum takınmıştır. Sağ aile için bu durumun tek istisnası aşırısı sağ gösterilebilse de 1980'lere kadar bu politik aktörler ciddi bir varlık gösterememişlerdir. Ancak özellikle politik yabancılaşmanın gölgesinde *30 Şanlı Yılın* geride kalması, göç(men), kimlik, çevre gibi meselelerin ivme kazanıp kamusal tartışmaların

seyrini belirlemesi cumhuriyet düşmanı görülen hareketlerin gücünü arttıracak koşulları var etmiştir. Bu yüzden sistem için tehdit görülen aşırı sağ hareketin 1980'lerle başlayan yükselişi orta vadede bütün Fransız kurumsal siyasetinin seyrini değiştirecek dinamiği başlatmıştır. Makalenin bağlamı dikkate alındığında, aşırı sağ belirişin sağ açısından anlamı ise kendisi dışındaki sağ partileri/hareketleri bir tür kimlik krizine sürüklemesi, dönüşüme zorlaması olmuştur. Diğer birçok nedene de bağlı olarak günün sonunda aşırı sağın ana damarı (*Front National*/Ulusal Cephe - *Rassemblement National*/Ulusal Birlik) şeytanlaştırmadan çıkma doğrultusundaki belli tavizlerle ülkenin en güçlü politik aktörlerinden birine dönüşürken uzun süre merkez solla dönüşümlü iktidarı paylaşan merkez sağ ise birçok noktada cumhuriyet karşıtı gördükleri aşırı sağla hem iş birliğine gitmeye hem de benzer politik pozisyona yerleşmeye başlamıştır. Sağ ve solu aşma iddiasındaki Macron da esasen aşırı merkez sağ pozisyonuyla bu eğilimin parçası olarak değerlendirilebilir.

Macroncu aşırı merkez, geleneksel merkez siyaseti Bonapartist De Gaullecülüğün otoritaryanizmi ve ultra liberal ajandayla eklemleyerek uzun süredir devam eden bir eğilimi de nihayete erdirmiştir. Macron, iki dönemlik iktidar pratiğiyle hem aşırı sağın daha da büyümesine neden olmuş hem de merkez sağın (*Républicains*/Cumhuriyetçiler), Le Penci aşırı sağ ile Macroncu aşırı merkez arasında sıkışarak güç kaybetmesine; böylece geleneksel çizgisinden sapmasına katkı sunmuştur. Son dönemde sağın bu versiyonları (merkez sağ ve Macroncu aşırı merkez) ile şeytanlaştırmadan çıkma stratejisi² dolayısıyla çeşitli dönüşümler geçiren Le Penci aşırı sağ arasındaki makas (Le Pen hakkındaki mahkûmiyet kararlarına rağmen) olabildiğince daralmıştır. Fransız solunun mevcut dağınık görünümünün sürmesi durumunda Macron sonrası Fransız siyasetine bu sağlardan birinin damga vurması olasıdır.

2. Fransa Bağlamından Hareketle Teorik Bir Çerçeveleme Denemesi

Sağ siyasete ya da onun işaret ettiği aktörlere dair yazmanın kendisi örtük olarak uzun yıllardır tartışılan ideolojilerin sonu³, sağ-sol dikotomisinin öldüğü tartışmalarına da meydan okuma anlamına gelmektedir. Bu meydan okuma, elbette basitçe kişisel bir tercihe yaslanmamaktadır. Öyle ya da böyle hem çok sayıda araştırmacı için dikotominin kendisi hâlâ verimli bir çalışma nesnesi olagelmekte hem de çok sayıda araştırmanın da ispatladığı üzere çok sayıda insan için sol-sağ ayrımı bir tür kimlik yaratmakta ve dünyayı yorumlamanın geçerli araçlarını sunmaktadır.

Sağ ve sol ikiliği üzerinden bir tartışma yürütmek, kaçınılmaz şekilde ideoloji kavramı etrafında soluklanmayı da gerekli kılmaktadır. Zira bu ikili siyasi ideolojileri kategorize etmenin de en

1 Bu strateji, Marine Le Pen döneminde hareketin olumsuz imajını değiştirmek ve kamuoyundaki desteğini arttırmak için çeşitli politikalarında 'yumuşama'ya gitmesine (örneğin bazı ırkçı isimlerin partiden uzaklaştırılması, AB konusunda yumuşama, cumhuriyeti benimseme, anti-semitizmi terk etme vb.) göndermede bulunmaktadır.

2 Her ne kadar 1980'lerde Francis Fukuyama'nın fikirleriyle popüler hale gelse de erken bir tarihte 1950'ler ve 60'larda Edward Shils, Daniel Bell ve S. M. Lipset gibi isimler tartışmayı başlatan kurucu metinlere imza atmışlardır. Bu isimlere göre Batı toplumlarında ideolojiler etkilerini yitirmiş, meseleler daha teknik ve pragmatik bir bağlama kavuşmaya başlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bell, 2013.

geçerli imkanlarını sunmaya devam ediyor. Yine de ideolojinin kendisini konuşmak bir zorlukla da malul: İdeoloji de her ne kadar bir tür dünya görüşü olarak yaygın bir kabul görse de sosyal bilimlerin en çatışmalı kavramlarından biridir. Öyle ki ideoloji bağlamında tariflenen farklı pozisyonların kendileri dahi bu içeriği boşa düşürecek şekilde ideolojiyi anlamlandırmışlardır. Liberal, muhafazakâr, sosyalist vb. olarak etiketlenen dünya görüşlerinin her biri kendilerinin şemsiye kavramı olarak görülebilecek ideolojiye çoğu zaman savaş açmışlardır. Tam da bu yüzden Terry Eagleton (1996, ss. 17-19) “şimdiye kadar kimse ideolojinin tek ve yeterli bir tanımını yapamamıştır” dedikten sonra ideolojiye yüklenen 16 farklı anlamı sıralamakta, ideolojinin pis kokan bir nefes gibi hep başkasının sahip olduğu bir şey gibi görüldüğünü vurgulamaktadır. Yine de normatif düzeyde, birçok düşünürün de hemfikir olduğu üzere, özellikle siyasi ideoloji bağlamında anlamlı bir tanıma ulaşmak mümkündür. Bu doğrultuda “Mevcut toplumsal düzeni revize, muhafaza, tahkim ya da alt etmeyi hedefleyen az ya da çok tutarlı siyasi fikir kümeleri” (Atılğan, 2013, s. 293; Heywood, 2018, s. 61) olarak çerçelenebilecek siyasi ideoloji kavramsallaştırması esasen farklı partileri, aktörleri, hareketleri sağ ya da solda konumlanmayı mümkün kılan reçeteyi de en özet şekilde vermektedir. Siyasi ideolojinin bu tanımı sağ-sol ayrımının ilk ortaya çıktığı köken anlama da uyumludur.

Sağ ve sol ayrımının başlangıç noktası bizi Büyük Fransız Devrimi’nin çalkantılı yıllarına götürmektedir. Devrimciler ve *Ancien Régime* (Eski Düzen) yanlıları arasındaki ilk mücadele kısmen geride kalmışken Eylül 1789 tarihinde hazırlanmakta olan Anayasa maddelerini görüşmek için Versay’da toplanan Kurucu Meclis özellikle kralın veto yetkisi üzerinden bir ihtilafa düşer: Kral Yasama Meclisi tarafından kabul edilen yasaları onaylama-reddetme yetkisine sahip olmalı mıdır olmamalı mıdır? Oturum başkanının solunda oturan ve ilerleyen yıllarda Devrime damga vuracak olan Robespierre gibi isimler buna karşı çıkarken sağda kümelenenler krala mutlak veto yetkisi tanınmasını isterler. Bu ayrışma, elbette basit bir oturma düzeninden ortaya çıkan bir ayrım değildir. *Ancien Régime*’in belli ölçülerde varlığını koruyup korumayacağına, bu anlamda değişimin düzen içinde kalıp kalmayacağına dair tartışma söz konusudur. Bu yüzden sağ ve sol bölünme kral yanlıları ile daha fazla eşitlik adına kral karşıtı olmayı seçenler arasındaki bir mücadele olarak düşünülebilir. Nitekim bu tetikleyici başlangıç dolayısıyla sonrasında “sağ terimi gerici veya kraliyet yanlılığı olarak, sol terimi de devrimci veya eşitlikçi duygudaşlığı barındıran terim olarak anlaşılmaya başlanmıştır” (Heywood, 2013, s. 33). Fakat Devrim dönemindeki bu aktörleri gerçeklikte bütünüyle iki farklı pozisyona sıkıştırmak neredeyse imkansızdır.

1789’da sol ve sağ dikotomisini başlatan olay belli olsa da son derece heterojen bir görünüm söz konusudur. Zira her kampta birbirinden farklı tavırlara rastlamak mümkündür: Jean-Joseph Mounier kral vetosunu desteklemesine rağmen aristokratik sağdan ayrılarak İngiliz benzeri bir sınırlı monarşiyi desteklemektedir, Mirabeau ise halkçı bir monarşiden yana tavır takınarak krala ve parlamento’ya dayalı yeni bir aristokrasinin oluşumunu engellemek için yetki verilmesini istemektedir (Winock, 2018, s. 16). Üstelik devrim döneminin hareketli 10 yılı boyunca sol da sağ da sadece birbirlerine karşı değil kendi içlerinde de özellikle sağda anayasal monarşistlerle karşı devrimciler, solda ise Montanyarlar, Jirondenler ve Hebertistler, mücadeleye tutuşacak, ikiliğin politik aktörler üzerinden kristalize olmasını imkansızlaştıracaktır. Ayrıca günümüz

politik merkez anlayışları da anlamayı kolaylaştıracak şekilde bu sağ ve sol dışında büyük bir ara kategoriden de bahsetmek mümkündür. Zira temel politik aktörler sağ ve sol olarak ayrıştırılırsa dahi bu aktörlerin iktidarları büyük ölçüde rüzgâra göre pozisyon alan merkez (*marais*) tarafından belirlenmektedir⁴.

Bu üç ideolojik pozisyon (sol-sağ-merkez), modern Fransız tarihi boyunca farklı biçimlerde görünür olmaya devam etmişlerdir. Makalenin bağlamı gereği odağı oluşturan sağ siyaset, onun taşıyıcısı politik aktörler (her ne kadar tutarlı ideolojik bir aile oluşturmak konusunda yetersiz olsalar da) Napolyon'un yarattığı kesintiden sonra 19. yüzyılın ilk yarısında, çoğunlukla Bourbon hanedanına bağlı, kralın güçlendirilmesinden yana, cumhuriyet karşıtı blok (*Lejitimistler*) ve 1830 sonrası kristalize olacağı üzere mali burjuvaziyle barışık, Fransız Devrim'i'nin politik kazanımlarının belli ölçüde korunduğu, dengeleyici hakem pozisyonunda "üst" bir erk olarak kralın varlığını önemseyen meşruti monarşi yanlısı blok (*Orleanistler*) olarak iki büyük kanada ayrılmıştır. Bonapartizmin meşruti monarşi karşıtı blokta yer aldığı bu dönemin temel meseleleri olan oy hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı gibi konularda ilk blok mutlak bir karşıtlıkla pozisyon alırken; Orleanistler mülk sahiplerinin üstünlüğüne hanel gelmeyecek şekilde sınırlı bir kabulde yetinmiştir. Klerikalizm, kiliselerin eğitimdeki rolü her iki blok açısından da (farklı tonlarda da olsa) belirgin bir özelliktir. Sağın bu seyri adım adım karşı cumhuriyetçi kralcı Bourbonculuğun sönümlenmesiyle sonuçlanırken; Orleanizm, cumhuriyetle uyumlanarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Özellikle Devrim döneminin merkez eğiliminin (*marais*) sürdürücüsü olarak Orleanizm bir yandan burjuva yanlısı, liberal özgürlüklerin odağa alındığı ılımlı tavrıyla Giscard-Estaing ve Bayroucu merkezi; öte yandan Duverger (1959, s. 107)'in de öne çıkardığı hakem konumunda bulunan güçlü başkan ve parlamentonun varlığını belli açılardan gerekli görmek gibi yönleriyle de De Gaullecülüğü ve Macronculuğu beslemeye devam etmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısı özellikle karşı cumhuriyetçi bir biçime kavuşan Bonapartizmin de öne çıktığı bir konjonktürü var etmiştir. Bonapartizm özellikle halkla doğrudan bağ kurma, kitle mobilizasyonu, güçlü lider, plebisit gibi savunularıyla hem Macroncu merkez sağı hem de aşırı sağ beslemiştir. Öte yandan Fransız sağının başka bir kanadı 19. yüzyıl sonunda çeşitli olaylarla (Boulangisme, Dreyfus Meselesi vb.) görünür olduğu üzere milliyetçileşerek parlamento ve mevcut cumhuriyet karşıtı bir tutum takınmıştır. Bütün bu çelişkili ve dağınık miras 20. yüzyıl boyunca önce laiklik meselesi ardından da ekonomik meseleler, göç(men), yurttaşlık gibi konularda yürütülen mücadelelere yakıt olmaya devam etmiştir. Genel görünüm açısından ise Fransız sağı, özellikle cumhuriyetin burjuva formunun korunması ve sosyal bir cumhuriyete evrilmesinin engellenmesi şeklinde pozisyon alarak varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla başlangıca tekrar referans vermek gerekirse sağ Fransa'da geleneksel olarak rejimin eşitlikçi bir şekilde yeniden şekillenmesine karşı istikrarlı şekilde fren mekanizması görmüş; hatta aşırı sağ hareketler çoğunlukla en radikalleri başta olmak üzere gidişatı tersine döndürecek dışlayıcı, ultra milliyetçi bir pozisyonu işgal

3 "Dağlılar"ın (*Montanyarlar*) Konvansiyon'un sol üst tarafında (yüksekte) oturmalarından dolayı bu isimle anılmalarına benzer şekilde "Ovalılar" (*Plaine*) olarak da bilinen merkez grup "bataklıklakiler" (*marais*) de Konvansiyon salonunun alt/alçak sıralarında oturdukları için bu isimle bilinmektedirler. Bu temsilciler, Devrim süreci boyunca sağ ve sol arasında salınan tutarsız bir yapı sergilemişlerdir.

etmişlerdir. Bu son ailenin (aşırı sağ) düzen karşıtı 'devrimci' tavrı hiçbir şekilde rejimi toplumsal sınıflar için daha eşitlikçi bir yapıya büründürme hedefinde olmamıştır.

Modern Fransız tarihindeki ideolojik akış, belli şerhlere rağmen başlangıçta mücadeleye bağlı açığa çıkan konumlanmaya büyük oranda uygun bir seyir izlemiştir. En nihayetinde mevcut düzeni daha eşitlikçi şekilde dönüştürme arzusu (sol) ile müesses nizamın olduğu haliyle veyahut radikal bir değişiklik içermeyen devam etme çabası (sağ) ve bu doğrultuda her ikisi arasında kimin hegemonik olduğuna bağlı olarak pozisyon belirleyen bir merkez anlayış söz konusu olmuştur. Ancak bu çerçevenin dahi bir basitleştirmeye denk düştüğü, normatif düzeyde genel tabloyu yansıtmak şeklinde bir işleve sahip olduğu akılda tutulmalıdır. Zira gerçeklikte sol ideolojinin çeşitli biçimleri düzen yanlısı tavır takınabilirken çeşitli sağlar eşitsizlikçi de olsa devrimci-radikal bir dönüşümü amaçlayabilmektedirler. Bu çerçeve, Norberto Bobbio'nun 1994 tarihli zihin açıcı kitabı Sağ ve Sol'un temel argümanlarının da zeminini oluşturmaktadır. Bobbio'ya göre, sağ ve solu eşitlikçilik ve eşitlik karşıtı kriteri üzerinden ayırmak mümkündür. Ancak burada birbiriyle ilişkili, birbirlerinin pozisyonuna göre bir eşitlikçilik ya da eşitlik karşıtlığı vardır. "Yani, sola eşitsizlikleri azaltmak için büyük bir duyarlılık atfedildiğinde onun bütün eşitsizlikleri gidermek niyetinde olduğu veya sağın da bunların hepsini korumayı hedeflediği kastedilmemekte yalnızca birincisi daha eşitlikçi, ikincisi ise daha eşitsizlikçi olarak nitelendirilmektedir" (Bobbio, 1999, ss. 110-112). Bobbio'nun katkısı bir yanıyla da ideolojilerin ölümünü çeşitli yeni ideolojilerin (hayvan hakları, feminizm, ekolojik hareketler vb.) varlığına bağlayarak selamlayanların (Giddens, 1994, s. 156) eleştirilerini de boşa düşürecek niteliktedir⁵.

Sonuç olarak hem Fransız bağlamı hem de Bobbio'nun müdahalesi, sonrasında özellikle totalitarizm tartışmaları ve Soğuk Savaş'ın etkisiyle at nalı biçimli yelpaze üzerinden sol ve sağ uçları (komünizm ve faşizm) yakınlılaştırarak teorik müdahaleler ya da çelişkili ideolojik tutumlar söz konusu olsa da sağ-sol dikotomisini antagonist olarak konumlandırmayı sağlayan sağlam bir temel sunmaktadır. Bu anlamda hem ekonomiye ve devletin rolüne hem de toplumsal ve bireysel haklara dair birbirinden ayrışacak, karşıt konumlanacak farklı tutumlara işaret etmektedir. Eşitlikçilik (sol) ve düzen yanlılığı (sağ) ekseninde bu bağlamda çeşitli ilkeleri-değerleri sıralamak mümkündür. Fikirlerle siyasi tutumlar arasında oluşabilecek boşluklar ve çelişkiler saklı kalmak koşuluyla en genel düzeyde sol çoğunlukla, özgürlük, eşitlik, kardeşlik, haklar, ilerleme, reform, enternasyonalizm gibi ilkelerle; sağ ise farklı oranda otorite, hiyerarşi, düzen, görevler, gelenek, gericilik, milliyetçilik gibi kavramlarla öne çıkmaktadır (Heywood, 2018, s. 339). Fransa bağlamında ise toplumsal özgürlük, sosyal adalet, toplumsal ilerleme söz konusu olduğunda sol; düzen, güvenlik, hiyerarşi, ulus, aile gibi değerler söz konusu olduğunda sağ

4 İdeolojilerin sonu tartışmasının kendisinin bizzat ideolojik bir perspektife sahip olduğuna dair hatırı sayılır bir literatür bulunmaktadır. Bu bağlamda Hilal Onur İnce ideolojilerin sonu iddialarının geleceğe yönelik düşünce ve iddiaların sonuna yol açtığını söyleyerek şu vurguyu yapmaktadır: "(...) ideolojisizleştirme ideolojisinin "yanlış bilinç" olgusuna değil, "yukarıdan aşağıya doğru" organize edilen bir dünya görüşüne ve egemenlik ilişkilerine tekabül ettiği. Diğer bir ifadeyle, var olan toplumsal gerçekliğin yadsınmasıyla birlikte "yeni gerçekliklerin oluşturulması" hedeflenmektedir" (Onur İnce, 2010, s. 37-38). Bu doğrultuda Badiou ise şu eleştiriye getirmektedir: "Mütevazılığımıza, insancıl sofuluğumuza damgasını vuran ünlü "ideolojilerin sonu", insanın her türlü yeniliğinden vazgeçmekten başka bir şey değildir" (Badiou, 2018, s. 41).

akla gelmeye devam etmektedir (Foucault, 2018, s. 42). Dolayısıyla evrensel düzeyde de benzer eğilimler söz konusu olsa da Fransa'da sol az çok toplumsal meselelerle, eşitlik vaadiyle öne çıkarken sağ farklı kollarıyla otorite ve devlet yanlısı, girişim serbestisini savunan, ekonominin etkin şekilde sorunsuz işlemesine odaklanan, gelenek aile kültür gibi unsurlara vurgu yapan bir özelliğe sahiptir. Bu tayf/spektrum konusunda en kaygan zemine sahip olan merkez anlayıştır. Özellikle Fransız bağlamı düşünüldüğünde merkez siyaset çoğunlukla günün rüzgarına göre tavır alan; bu haliyle de sabit-tutarlı bir tutumdan çoğunlukla yoksun bir görünüm sunsa da esasen belli dönemlerde iktidarın kaderine etki eden bir güçtür. Merkez hem sağın ilkelerinin büyük kısmıyla ortaklaşmasına hem de bu aktörlerle çoğunlukla iş birliği yapmasına rağmen zaman zaman toplumsal meselelerde (örneğin sosyal devlet bağlamında ya da bireysel özgürlükler kapsamında) daha eşitlikçi bir tutum alabilmektedir. Fakat ilericiye yol açacak pragmatizmde de bir ihtiyatlılık, değişim karşısında bir tereddüt söz konusudur. Nitekim Fransız bağlamında merkez iddiasındaki politik hareketlerin ağırlıklı çoğunluğu belli konulardaki liberal-ilerici tavırlara rağmen çoğunlukla sağa yerleştirilebilecek, değişime karşı tereddütlü (bir ayağı frende olacak şekilde) yaklaşan hareketlerdir. 1789 sonrası 10 yılda Jakobenlerle Jironenler arasında savrulan merkez *marais* de Macron'un iktidara gelmesine katkısı büyük olan ve halihazırda da başbakanlık görevinde bulunan merkez isim Bayrou'nun tutumu da bu iddiayı desteklemektedir. Gelinek noktada bu merkez anlayışın kendisi de diğer sağ aktörler de bir tür aşırılıkla yakınsamış durumdadır. Fakat bu dönüşümü anlamak için savaş sonrası dönemi kavramak gerekir.

3. Sağın Anti Komünizminden De Gaulle'ün İstisnai Cumhuriyetine

İkinci Dünya Savaşı sonrası, Fransa için hem uluslararası ilişkiler hem de iç siyaset açısından arınma (Nazi işbirlikçisi binlerce insanın yargılanması) ve dönüşüm (yeniden yapılanma, modernleşme, yeniden cumhuriyetleşme) dönemidir. Bu doğrultuda savaştan büyük itibar kazanarak çıkan politik aktörlerin (De Gaulle, Komünistler, Sosyalistler, Hristiyan Demokratlar) koalisyonu dayalı tekinsiz-tutsarsız iş birlikleriyle karma ekonomi modeli benimsenmiş; yaygın toplumsal adalet beklentisine ve artan kapitalizm karşıtlığına paralel şekilde devlet önemli bir ekonomik aktör olarak devreye girmiştir. Bu bağlamda, erken dönemde Renault gibi büyük firmalar, bankacılık ve sigorta şirketleri, gaz ve elektrik tesisleri, kömür madenleri devlet mülkiyetine geçirilmiş; 1948'in şafağında tarım dışı işgücünün yaklaşık %25'i devlet teşebbüslerinde çalışır hale gelmiş (Price, 2012, s. 314)⁶, 1947-52 ve 1953-57 tarihleri arasında uygulanan beş yıllık planlarla ekonomi ayağa kaldırılmaya çalışılmıştır⁷. Böylece bir dizi ara krizle (kolonyal problemler, 68 Olayları vb.) rejim sarsılacak olsa da bölüşüme dayalı ciddi problemlerle birlikte

5 Savaşın hemen sonrasında "Sosyal güvenlik sistemi getirilmiş ve kadınlara oy hakkı tanınmıştır; *Electricité de France*, *Gaz de France* ve *Air France* kurulmuştur. Devlet *Banque de France*'ı, *Credit Commercial*'i, *la Sociéte Generale*'i, otuzdan fazla sigorta şirketini, zaten ulusallaştırılmış olan Renault'ya ek olarak otomotiv şirketi Berliet'i ulusallaştırarak ekonomi üzerinde tam bir denetim kurmuştur" (Jenkins, 2021, s. 239).

6 Dönemin ruhunu bizzat 1946 Anayasası'nda görmek mümkündür. Başta başlangıç bölümü olmak üzere anayasada sosyal güvenlikle, sosyal devletle ve sosyal adaletle ilgili çok güçlü vurgular (kadın erkek eşitliği, çalışma hakkı, sendika hakkı, dezavantajlı gruplara tanınan haklar, eğitim hakkı vb.) vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Conseil Constitutionnel, n.d..

ekonomik ve toplumsal dönüşümün (nüfus patlaması, ortalama yaşam süresinin artışı, eğitim oranının yükselmesi, tarımda makineleşme, kentleşme, istikrarlı ekonomik büyüme vb.) damga vurduğu 30 Şanlı Yılın⁸ tohumları atılmıştır. Ancak önemli atılımlara rağmen 'eski'nin (Üçüncü Cumhuriyet) zaafına sahip Dördüncü Cumhuriyet Soğuk Savaş'ın ve kolonyal problemlerin gölgesinde istikrarlı bir görünüme kavuşamamıştır. Bu sallantılı cumhuriyet altında, makalenin odağını oluşturan sağ aktörler ise ilk etapta, Hristiyan Demokratlar (MRP) dışında, genelde dağınık ve etkisiz kalmışlardır. Sesleri pek duyulmasa da irili ufaklı bir dizi sağ parti (Özgürlüğün Cumhuriyetçi Partisi, Köylü Partisi, Bağımsız Cumhuriyetçiler vb.) Vichy işbirlikçilerine karşı uygulanan tavizsiz tutuma, ekonomide devletin artan rolüne karşı mücadele etmiş; aile ve Katolisizm vurgusuyla Atlantikçi ve kolonyalizm yanlısı bir tutum takınmıştır. Ancak Soğuk Savaş koşullarına da bağlı olarak Komünizm karşıtlığı hem bu zayıflığı dağıtacak bir manivela işlevi görmüş hem de adım adım uzun sürecek bir sağ hegemonyanın önünü açmıştır.

"Soğuk Savaş, temel kararların hükümetler tarafından alındığı bir mücadele değil, bilinen ve bilinmeyen çeşitli gizli servisler arasında karanlıkta süren bir rekabettir" (Hobsbawm, 2011, ss. 305-306). Özellikle güçlü bir Komünist Parti'nin bulunduğu ve büyük kısmı karşılıksız olan Marshall Yardımı'yla safını belirginleştiren Fransa'da yaygın bir Komünizm paranoyasına yol açmıştır. Hatta bu durum "ülke içinde bir *coup d'état*'nın yanı sıra, Batı Avrupada bir Rus işgali korkusu"nu tetiklemiştir (Jenkins, 2021, s. 241). Tam da bu yüzden Katolik MRP'den De Gaullecülere kadar irili ufaklı bütün sağ aktörler anti Komünizmde ortaklaşmışlardır. Böylece tripartizmin (Komünistler, Sosyalistler, Hristiyan Demokratlar) kısa süreli iktidar deneyimleri sonrasında Moskova kontrolünde olduğuna inanılan Komünistler hızla hükümetlerden dışlanmıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş'ın yarattığı uluslararası dinamik Fransız politik manzarasının da belirleyici unsuru olmuştur. Fakat elbette her meseleye rengini veren ulusal özgünlüklerdir. Bu yüzden Fransa'nın özellikle yakın tarihi bu etkinin sınırlarını çizmiştir. Fransız sağı esasen, "Pek mümkün görülmeyen Bolşevik tarzı bir darbeden ziyade Komünistlerin öncüsü olduğu yeni bir Halk Cephesi'nden korkmaktadır" (Richard, 2017, s. 257). Bunun koşulları da söz konusudur. En azından Komünistler hiçbir dönemde olmadığı ve de sonrasında olmayacağı ölçüde etkilidir. "1946 sonlarına gelindiğinde Fransız Komünist Partisi (PCF) çoğunlukla işçilerden oluşan 800.000 üyesiyle en büyük siyasal partidir, son derece örgütlüdür ve etkili bir propaganda mekanizmasına sahiptir; Pablo Picasso, J. Paul Sartre gibi etkili sanatçıların ve entelektüellerin sempatisini kazanmıştır, üstelik sendikalarda da oldukça egemendir" (Price, 2012, s. 336). Bu yüzden Fransız sağ, Soğuk Savaş'ın da yarattığı havayla "halk cephesinin niyet ettiği toplumsal cumhuriyetin inşasını durdurmak" için dirençli bir pozisyon almıştır (Richard, 2017, s. 258). Üstelik bu sayede savaş sonrası yaşadığı itibarsızlıktan hızla sıyrılarak toparlanma imkânı yakalamıştır. Ancak bir dizi gelişmenin neticesinde en nihayetinde hepsi de bir süredir köşeye çekilmiş De Gaulle'ün iktidarını ve inşa ettiği rejimi selamlarken kendini bulmuştur. "Komünizme karşı küresel bir savaşın yaklaştığına inandığı belli olan De Gaulle, sermaye ve

7 *Trente glorieuses* (30 Şanlı Yıl) kavramsallaştırması ilk kez 1979 yılında 1830 Temmuz Devrimi'nden ilhamla Jean Fourastié tarafından "Otuz Şanlı Yıl ya da 1946'dan 1975 Arası Görünmez Devrim" (*Les Trente Glorieuses: Ou la révolution invisible de 1946 à 1975*) adlı kitapta kullanılmıştır. Yazar bu ifadeye, İkinci Dünya Savaşı sonrası görece refah dönemini tariflemek için başvurmuştur.

işgücünün serbest girişim sistemi içerisinde bir araya gelmesi, cepheleşmeye sürükleyen parti siyasetinin reddedilmesi, Batı ittifakında güçlü ve bağımsız bir Fransa'nın yanı sıra ülke içinde sağlam ve etkili bir hükümet kurulması talebinde bulunmaktadır” (Price, 2012, s. 340). Bunun imkanını ise mimarı olduğu Beşinci Cumhuriyet’le bulacaktır.

De Gaulle başlangıçtan beri güçlü bir yürütmenin inşa edileceği bir rejimden yana olmasıyla parti rekabetine dayalı çatışmalı bir parlamentarizme (dolayısıyla Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyet modeline) karşıdır. Ülkenin güçlü bir liderle yönetilmesini, bunun da partiler üstü bir kişiyle mümkün olabileceğini düşünmektedir. Nitekim daha 1944 yılında bunun işaretlerini vermiştir: “Yasama, yürütme, yargı açıkça birbirinden ayrılmış ve güçlü şekilde dengeli olmalıdır (...) partiler üstünde konumlanan devlet başkanı (...) yürütme organını oluşturmalıdır” (De Gaulle, 1946). De Gaulle, bir anlamda modern, seçimle gelen bir kraldan yanadır. Duverger (1974)’in işaret ettiği bu ‘kral’ için ayırıcı olan, modern demokrasilerdeki hâkim eğilime dönüşeceği üzere, kimin tarafından seçildiği değil, mutlak bir güçle donanmasıdır. Bu yüzden De Gaulle, mimarı olduğu Beşinci Cumhuriyet’te parlamentonun yetkileri kısılmış, cumhurbaşkanı (arzusuna göre parlamento dışından) başbakanı atama, meclisi feshetme, kararnamelerle yönetme, önemli yöneticileri atama ve zorunlu hallerde bütün yetkileri tekeline alma gibi bir dizi olağanüstü araçlara sahip olmuştur⁹. De Gaulle “Devletin bölünmez otoritesi bütünüyle cumhurbaşkanının sorumluluğudur” diyerek bu durumu somutlaştırmıştır (Jenkins, 2021, s. 279). De Gaulle’ün güçlü yürütme arzusu şahsi hırslarıyla birlikte esasen bağımsız, güçlü Fransa tahayyülünden kaynaklanmaktadır. Nitekim içerde otoriter dışarda öncü bir ülke olma niyetini her fırsatta dile getirmiştir. Soğuk Savaş koşullarındaki dış politika tutumu da bunu açık şekilde göstermektedir.

De Gaulle her ne kadar Komünizmi totalitarizm olarak, Komünistleri de onun hizmetinde ajanlar olarak görse de Soğuk Savaş koşullarında ABD ile Rusya arasında bağımsız bir güç olmak için büyük çaba göstermiştir. Kendi ifadeleriyle, bu durumu şöyle dile getirmiştir: “Bu zamanda biz, Amerikalılar ve Ruslardan ayrı olarak ulusal bir iddiası olan, bu iddiayı sürdüren ve onu ilan edecek cesarete sahip olan yegâne gücüz. Bu üç gerçekliğin dışında sadece şekilsiz, kendi aralarında bölünmüş, kararsız, sürekli taklitçilik yapan ülkeler var” (Jenkins, 2021, s. 267). Bu yüzden her ne kadar Batı blokunda olmayı tercih etse de Sovyetlerle de ilişki kurmaktan kaçınmamıştır. Dolayısıyla onun döneminde bir yandan Amerika müttefik görülmede öte yandan onun dayatmalarına karşı doğu blokuyla ilişkiler geliştirme, bağımsız bir Fransa politikası inşa etme çabası vardır (Vassallo, 2021). Bu doğrultuda NATO’nun askeri kanadından çıkmış, Amerikan üslerini kapatmış, dış politikada Fransa’yı Amerika’yla Sovyetler arasında üçüncü bir güç konumuna yükseltmeye uğraşmış, nükleer silah gibi araçlarla Fransa’nın bağımsızlığını garanti altına almaya çabalamış, Fransa’nın öncülüğünde güçlü bir Avrupa için çaba sarf etmiştir¹⁰. Elbette dış politikadaki bu tutum, onun şahsileşmenin gölgesinde ulus devletlerin varlığına olan sarsılmaz inancından da kaynaklanmaktadır.

8 Ayrıntılı bilgi için bkz.: La Senat, n.d.

9 1957’de Fransa Avrupa Ekonomik Topluluğu’na dahil olsa da De Gaulle, ulus devletin Avrupa içinde erimesine karşıdır. Fransa’nın öncü olduğu, gevşek yapıda bir Avrupa inşasından yanadır. Bu anlamda Le Pen’in ulus devletler federasyonu anlayışına da yakın bir bakış açısı söz konusudur.

De Gaulle, toplumsal olarak muhafazakâr, politik olarak (ulus) devletçi, her şeyden öte sağ bir cumhuriyetçidir. “Onun ekonomik ve siyasal politikaları geniş bir merkez ve muhafazakâr fikir koalisyonu tarafından benimsenmiştir” (Price, 2012, s. 355). Otoriter tarzı, bağımsızlıkçılık vurgusu özgün bir rejim inşa etme çabasından kaynaklanmaktadır. Tam da bu yüzden Komünizmle Kapitalizm arasında üçüncü bir yol yaratabileceğine inanmış ve bir dizi çelişkili ekonomik politikalar (devletçilik, özelleştirmeler, emekçilerin iş yerlerinde yönetime katılması, ademi merkezîyetçilik vb.) başvurmuştur. Bir tür pragmatizm olarak okunacak bu tutumu Bonapartist bir tarzla birleşince (referandum, kitle mobilizasyonu, halkla doğrudan temas) uzun bir iktidar deneyiminin önü açılmıştır. Bonapartist siyaset tarzı dolayısıyla De Gaulle, 1962 yılında cumhurbaşkanını halkın seçmesini sağlayarak rejimi yarı başkanlığa dönüştürmüş, iktidarı boyunca her sıkıştığında referandumlara başvurmuş (görev süresi boyunca 5 kere), yaptığı etkili televizyon konuşmalarıyla halkın desteğini kazanıp darbeleri püskürtmüştür. En önemlisi de diğer sağ aktörleri şaşırtacak şekilde bir tür iç savaşa dönüşen Cezayir meselesini bağımsızlık doğrultusunda çözüme kavuşturmuştur¹¹. İktidarlara dönemindeki en büyük meydan okumalardan olan *68 Olayları*¹² da bu sayede kendi lehine çevirmeyi bilmiştir. Olaylar esnasında bir yandan belli talepleri karşılar görünmüş (iş yerinde işçilerin yönetime katılması, üniversitelerin demokratikleştirilmesi gibi), öte yandan baskının dozunu arttırıp taraftarlarını sokağa çıkararak karşıt bir güç gösterisinde bulunmuştur. En sonunda cumhuriyeti kurtarması için halkı referandumda oy kullanmaya davet etmiştir. 30 Mayıs 1968 tarihinde meclisi feshettiğini dile getirdiği konuşmasında De Gaulle şunları söylemektedir: “Fransa esasen diktatörlük tehlikesi altındadır. Ulusal umutsuzluk içinde kendini dayatan bir güce teslim olmaya zorlanmaktadır; bu güç (...) totaliter komünizmin gücüdür. (...) Cumhuriyet tahttan indirilmeyecektir. Halk kendini toparlayacaktır. Özgürlükle ilerleme, bağımsızlık ve barış gelecektir” (De Gaulle, 1968). De Gaulle’nün demokrasinin altını oyan, siyasî rakiplerini felce uğratarak etkisizleştiren plebisit politikası yenilgiyle karşılaştığı ilk durumda istifa etmesini sağlayacak bir tutkuya denk düşmektedir. O, siyaset sahnesinden belki çekilmek zorunda kalmıştır. Fakat onun cumhuriyeti daha önce örneğine az rastlanır şekilde köklenip yoluna devam etmiştir

4. De Gaullecülükten Kopan Fransız Sağı Pragmatizme Demir Atıyor

2017’ye kadar olan De Gaulle sonrası dönemi sağ açısından iki alt safhaya ayırmak mümkündür: İlk aşama, sağ için bir tür yeniden yapılanma anlamına gelmektedir. Bu hem De Gaullecü cumhuriyete mutlak bir uyumlanma sürecini hem de belli açılardan De Gaulle’den ayrılmayı mümkün kılacak kopuş sürecini içermektedir. Dolayısıyla kaçınılmaz şekilde farklı sağ anlayışların da varlığını sürdürdüğü bir görünüm söz konusudur. Sonrasındaki dönem ise adım

10 De Gaulle’nün Cezayirliilere “sizi anladım” diyerek Cezayir’in bağımsızlık sürecini başlatmasında ekonomik ve insani kayıplar belirleyici olsa da askerî siyasetten menedilip cumhurbaşkanının mutlak otoritesinin sağlanması gibi pratik bir amaç da etkili olmuştur.

11 1968 Olayları, gelişmiş dünyanın İkinci Dünya Savaşı sonrasında gördüğü en büyük isyana denk düşmektedir. Özellikle her türlü otoriteye karşı bir başkaldırı niteliği taşıyan, savaş karşıtı, kimlik ve ekolojik temelli talepleri görünür kılan 68, üniversite işgalleri ve genel grev dalgalarıyla kısa sürede dünya ölçeğinde bir toplumsal harekete dönüşmüştür.

adım merkez sağın tek bir ailede kristalize olacağı bir yoğunlaşma sürecine denk düşmektedir. Bu yoğunlaşma, makalenin temel argümanının da zeminini oluşturacak şekilde belli farklılıklarla birlikte sağ aktörlerin eylemlerinde var olan güçlü bir pragmatizmle şekillenmiştir. Tam da bu yüzden iktidar imkanını yarattığı ölçüde merkez solla yakınlaşmayı mümkün kılan bir ideolojik aşınma da baskın şekilde öne çıkmaktadır. Kuşkusuz aşırı sağ aktörler seslerini yükseltmeye başlasa da sistemin onu engellemeyi başarmasının, bu anlamda henüz ciddi bir tehdit olarak görülmemesinin de yarattığı bir konfor alanı, bu eğilimi desteklemiştir.

De Gaulle sonrası iktidara gelen isim olan Pompidou'nun cumhurbaşkanlığı (1969-1974) De Gaullecülüğün sınırlarının ihmal edilmediği, eskinin yoluna devam ettiği bir dönemken sonrasındaki gelişmeler De Gaulle dışı sağın hegemonyasını kurduğu, bu anlamda babadan kopuşun mümkün olduğu bir döneme denk düşmektedir. Beşinci Cumhuriyet'in ikinci cumhurbaşkanı Pompidou, "ekonomik açıdan modernleşmeci, Yeni Toplum söylemine rağmen sosyal açıdan muhafazakâr" olmasıyla esasen kurumsal ve hatta politik anlamda öncesinden ciddi bir farklılığı barındırmamaktadır (Goldstein, 2000, s. 219). En iyi ihtimalle De Gaullecülüğü biraz daha sağa kaydırıldığı söylenebilir. Bu sadece iç politikada geçerli değildir, dış politikada da De Gaulle'ün çizgisi takip edilmiş, ABD karşısında Rusya ve Çin'le ilişkiler güçlendirilerek bir denge tutturulmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz görev süresini tamamlamasını engelleyen trajik ölümü De Gaullecülüğün kopuşunu zorlaştıran bir faktör olarak görülebilir. En nihayetinde onun yapamadığını (De Gaullecülüğün farklı bir çizgiyi yaratmak) kendisinden sonra gelen Valéry Giscard d'Estaing başaracaktır.

Giscard d'Estaing (1974-1981) uzun zamandır sürdürdüğü bağımsız cumhuriyetçi merkez pozisyonunu yürütmenin başındayken de devam ettirmiştir. Onun yönetimi, Gaullist olmayan ilk cumhurbaşkanı deneyimi olmasının yanı sıra bir cumhurbaşkanının arkasında bütün meclise hâkim olan bir parti desteği olmadığında ne gibi güçlüklerle karşılaşabileceğini de göstermektedir. Dolayısıyla daha erken sayılabilecek bir tarihte Beşinci Cumhuriyet'in sınırlarını da görünür kılmaktadır. Giscard'ın cumhurbaşkanlığı, cumhuriyet kurumlarının sorgulandığı, De Gaullecülüğün kopuş sürecinde olan sağın kendi arasında bölündüğü, 68'de görünür olan toplumsal huzursuzlukların yükselişe geçtiği ve buna karşın solun toparlandığı bir döneme denk düşmektedir. Bütün bunlarda son kerte belirleyici olacak ekonomi politik bir zemin söz konusudur: "30 Şanlı Yıl"ın geride kaldığını haber veren petrol krizi patlak vermiş, işsizlik artmış, toplumsal huzursuzluklar yükselişe geçmiştir. Onun çabalarının temel nedeni en nihayetinde toplumsal talepleri de belli ölçüde karşılayarak rejimi rayında tutmaktır. Bu çalkantılar arasında Avrupa yanlısı liberal Giscard d'Estaing makalenin başında tanımlanan merkeze uygun olarak bazı önemli reformlara imza atmış (oy hakkının 18 yaşa indirilmesi, kürtaj hakkı, boşanmanın kolaylaştırılması, emeklilik yaşının düşürülmesi, işten çıkarmaların zorlaştırılması, Çevre Bakanlığı'nın kurulması, sanat ve kültüre yapılan yatırımlar vb.) fakat özellikle muhafazakâr sağ seçmenin kendisinden uzaklaşmasıyla desteğini kısa sürede yitirmiştir. Özellikle onun yönetiminde, sonrasında sağa damgasını vuracak isim Chirac ve partisi Cumhuriyet İçin Birlik (RPR)'in otoriter, milliyetçi De Gaullecü tavırla öne çıkmaya başladığı görülmektedir. Chirac 1980'lerde sağın merkez-ana gücü haline geldiğinde ise eskiyle bağıni tümüyle koparacaktır.

Öte yandan sağın neredeyse bütün kollarında görülen bu kopuş ironik şekilde De Gaullecü cumhuriyetin istisnasız şekilde yerleşikleşmesini, kabullenilmesini de beraberinde getirecektir.

Sağın muhalefette olduğu 1980'li yıllarda hem ekonomik-toplumsal huzursuzlukların artmaya başlamasından kaynaklı hem de aşırı sağın görünür olmasının etkisiyle sağ aktörlerin giderek daha fazla muhafazakarlaştığı ve milliyetçileştiği görülmektedir. Bu dönemde sesini yükselten aşırı sağ Ulusal Cephe, neredeyse 2011 yılına kadar, eski aşırı sağ mirası da büyük ölçüde sürdürerek, neo liberal ve ultra milliyetçi tutumuyla, göç(men) karşıtı, güvenlikçi, anti semitik bir tavır takınarak müesses nizamdan rahatsız olan kesimler için cazibe merkezi haline gelmiştir. Diğer sağların yanıtı ise *Le Pen*leşerek *Le Pen*'i reddetmek şeklinde olmuştur. Sağın hâkim partisi RPR bu yüzden feminizme değil aileye, ideolojiye değil iş ve yaşam standardına, bölgecilğe değil ulusa, müsamahakarlığa değil, ahlaka vurgu yapmaya başlamıştır (Berstein, 2004, s. 521). Dolayısıyla merkez sağ aktörler cumhuriyet-rejim savunusuyla aşırı sağa mesafe alsalar da onun göçmen karşıtı, ırkçı, güvenlik merkezli savunularından etkilenmişlerdir. Fourquet ve Gariazzo (2013)'ya göre merkez sağ (UMP) ve aşırı sağ (FN), sosyal olarak muhafazakâr olmaları (örneğin eşcinsel evliliğine karşı olmaları), giderek güvenlik temasındaki hassasiyette ortaklaşmaları ve seçmenler arasındaki geçirgenliğin artmasıyla hiç olmadığı kadar birbirlerine yakınlaşmışlardır. Bu yüzden Fransız Thatcher'ı olarak bilinen Chirac da devletçi eğilimlerine rağmen ekonomik liberalizmi politikalarının merkezine alırken (özelleştirme, sosyal konutların azaltılması, memur sayısının azaltılması vb.), daha fazla güvenlik ve Fransızlık vurgusu yapmaya başlamış, bu eğilimi kimi gelgitlere rağmen sonraki başkanlar da sürdürmüştür. Benzer şekilde dini kamusal tartışmaların odağına taşıyan Sarkozy de kurduğu Göç, Entegrasyon, Ulusal Kimlik ve Ortak Kalkınma Bakanlığı'nda somutlaştığı üzere esasen Fransız kimliğini, yurttaşlığı yeniden tartışmaya açıp bu anlamda yurttaşlığa geçiş koşullarını zorlaştırarak İslam'ı da kontrol altına almayı ummuştur. Aşırı sağın bu etkisiyle birlikte ironik şekilde merkez sağ giderek birleşik bir güce evrilmiş, günün sonunda merkez sol da farklı bir yakınlaşmanın kapıları aralanmıştır.

2000'lere doğru De Gaullecülüktен mutlak kopuş Fransız iki partili sisteme dönüşecek dönemin de tetikleyicisi olmuş, aşırı sağ dışındaki aktörler 2002 yılında kurulan neoliberal, pragmatist UMP (Halk Hareketi İçin Birlik - *L'Union pour un mouvement populaire*) altında bir araya gelmeye başlamıştır. Bu yoğunlaşma, sağa bir yandan iktidarın kapılarını 2000'lerde tekrar açmış öte yandan onu ideolojik pozisyonun sallantıda olduğu bir pragmatizmle merkez bir cumhuriyet adı altında merkez solla yakınlaştırmıştır¹³. "İki parti adayının sadece ikinci tura kaldığı bir seçim oyununda aşırılıkları engelleme ve cumhuriyeti savunma dürtüsü partilerin aşamalı olarak politik kültürlerini, değerler kümesini, dilsel bagajlarını, anılarını ve sembollerini arka planda bırakmalarına" yol açmıştır (Saç, 2021, s. 382)¹⁴. Bu eğilim kaçınılmaz şekilde hem

12 "Bir yandan sağın sekülerizmi ya da insan haklarını göç ve İslam'la mücadelede stratejik unsur olarak yeniden gündeme getirmesi, diğer yandan solun kimlik, güvenlik ya da devlet aklı gibi meseleleri fırsatçı bir biçimde yeniden keşfetmesi, fikir haritalamasının zayıflamasına katkıda bulunmuştur" (Hastings, 2018, s. 37).

13 1988 yılında yayınlanan "Merkez Cumhuriyet: Fransa İstisnasının Sonu" kitabı iki merkez partinin (sağ ve sol) merkez cumhuriyetçilik etrafında yakınsadığını sorunsallaştırmaktadır. Bunu mümkün kılan şey, en genel düzeyde solun sosyalist dil ve iddiadan vazgeçip ekonomik liberalizmi kabul etmesi, sağın ise güçlü bir cumhuriyetçilik vurgusuyla öne çıkmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Furet, Julliard & Rosanvallon, 1988.

güçlü bir pragmatizmi doğurmuş hem de bu pragmatizm bu eğilimin giderek güçlenmesini beraberinde getirmiştir¹⁵. Bu durumu Berstein (2004, s. 547) çarpıcı şekilde tariflemektedir: “Önce cumhuriyetçi olmuş, sonra laikliğe yönelmiş, giderek daha az milliyetçi, De Gaulle zamanında devletçi, bugün liberal bir yapıya sahip olan bu ülke, ideolojik bir dümeni olmaksızın yönetilmektedir.” Dolayısıyla Fransız solunun aksine Fransız sağını, aşırı sağ istisna tutulabilir, ayırt eden temel özellik doktrinel olmamasıdır. Ya da daha doğru bir ifadeyle merkez sağ için zaman zaman liberal, Hristiyan demokrat, muhafazakâr, milliyetçi gibi sıfatlar kullanılsa da en tanımlayıcı sıfat pragmatizmdir.

Yukarıda bahsi geçen pragmatizmin izlerini en net şekilde ekonomi politik konusundaki tavır değişikliklerinde gözlemlemek mümkündür. Fransız merkez sağı baskın şekilde 1983-88 arası ultra neoliberal bir tavır takınırken, toplumsal huzursuzlukların artmasıyla sola yakınlaşacak şekilde sosyal devlete vurgu yapmaya başlamış; aşırı sağın yükselişiyle birlikte güvenlikçi politikaları merkezine alıp göç(men) karşıtı söylemleri sahiplenmiştir. Örneğin neoliberal Chirac kimliğinin ticari eşya gibi müzakere edilemeyeceğinden bahsedip (Price, 2012, s. 380) sosyal güvenliği, sosyal devleti son kale olarak tanımlamış, vergilerin azaltılmasından, işsizliğin düşürülmesinden bahsetmiştir. Sarkozy de bir yandan büyük sermaye lehine adımlar atmış, çalışma süresini arttırıp, kamu personel sayısını azaltıp sendikaları etkisizleştirmeye çabalamış, öte yandan laiklik vurgusu yapıp işçiler lehine vergi indiriminde bulunmuş, Fransız sosyal devlet modeline övgüler düzmüştür. Bu anlamda Jenkins (2021, s. 294)’in Chirac için yaptığı tespiti merkez sağa uyarlamak mümkündür: Birçok biyografi yazarının dediği gibi, aslında Fransız sağı hiçbir ideolojik ön yargıya, hiçbir tutarlı programa sahip değildir.” Bu pragmatizm baskın şekilde sonrasında da devam etse de 2017 yılında yaşanan büyük sarsıntı artık yeni bir yapılanma ihtiyacını doğurmuştur. Dönemin ruhu, dünya zamanı aşırılığı işaret etmektedir. Fransız sağı da merkezi de içerecek şekilde bu kervana büyük göçüyle eşlik edecektir.

5. Aşırılığın Üç Atlısı: Aşırı Merkez (Macron), Merkez Sağ (Cumhuriyetçiler), Aşırı Sağ (Ulusal Birlik)

Daha önce Fransa’da 2000 sonrasına damga vuran iki partinin ideolojik farklılıklarını yitirerek, en azından ekonomik benzerliklerle birlikte kültürel-politik kimi farklılıkları korumakla yetinerek, merkez cumhuriyet anlayışta buluştukları vurgulanmıştı. Merkez sol Sosyalistlerin ve 2015 yılında Cumhuriyetçiler ismini alacak olan merkez sağ Halk Hareketi İçin Birlik (UMP) partisinin dönüşümlü iktidarlarına yol açan bu yakınsaması, kurumsal çerçevenin de yarattığı

14 “Pragmatizm genel olarak, teorik inançlardan ziyade uygulamadaki koşullara yönelik olan bir ilgiyi ifade eder. Yani ideal dünyada başarılması gerekene karşı, gerçek dünyada neyin başarılabilirliğinin ifadesidir” (Heywood, 2013, s. 27). Fakat gündelik dilde yüklenilen pejoratif anlamla çerçevelemek ele avuca gelmez, kaygan bir zemin sağlayacağı gibi kavramın kendisine de haksızlık etmek anlamına gelecektir. Dolayısıyla ilkesizlik, koşullara ve çıkarlara göre pozisyon alma şeklinde içeriklendirmek, bu anlamda ön görülemez bir tavra denk düştüğünü söylemek pragmatizmi tariflememektedir. Pragmatizm, daha ziyade ani, devrimsel köklü değişikliklerin sonuçlarına dair derin kuşku beslenildiğinden ya da pozisyonların mevcut koşulların gerçekliğini dikkate alarak sürekli yeniden biçimlendirilmesini, ayarlanmasını bu anlamda uyumlu bir değişimi, dönüşümün anlamlı olacağını savunmaktadır.

imkanla (iki türlü çoğunluk usulü, yasama meclisiyle cumhurbaşkanlığı sürelerinin 5 yılda eşitlenmesi, cumhuriyetçi cephe anlayışı) sistem için tehlikeli görülen 'aşırı' uçları kurumsal siyasetin çerperinde tutmayı başarmıştır. Üstelik sistemin kendisi büyük güçlerin kendi kamplarını da bastırmasının, etkisizleşmesinin imkanını yaratmıştır. Ancak 2017 yılında, Sosyalist Parti geçmişine rağmen, siyaseten yeni olduğunu kabul ettiren ve sistem karşıtı söylemle öne çıkan Macron'un bu iki partiyi ilk turda yenilgiye uğratarak, ikinci turda da Le Pen'i eleyerek seçimi kazanması Beşinci Cumhuriyet tarihinde emsaline az rastlanır bir sarsıntıya yol açmıştır. Macron (2017)'un "devrim"i, en basit haliyle, sandığa giden seçmen sayısından da anlaşılacağı üzere, politik yabancılaşmayı, liberal demokrasiye olan güvensizliği, konvansiyonel partilere duyulan öfkeyi, mevcut cumhuriyete karşı duyulan memnuniyetsizliği göstermiştir¹⁶. Macron'la görünür olan sarsıntı kurumsal siyasette uzun süre dışlanan radikal sol (Melenchon) ve aşırı sağın (Marine Le Pen) artık kurumsal siyasetin temel aktörlerine dönüşmesini beraberinde getirmiştir. Sağ ve sol versiyonlarıyla merkez siyasetin iflasi, Macron'un benzer politikaları sürdürmesini daha en başından zorlaştırarak onu da bir tercihe zorlamıştır. Böylece Macron da sınıfsal temsiline (büyük sermayenin temsilcisi) uygun şekilde iktidar pratikleriyle aşırı merkez bir siyasetin yaratıcısı konumuna yükselmiştir. Çalışmanın bağlamını oluşturan Fransız sağını geline nokta da her biri farklı bir aşırılığı temsil eden üç büyük aileye ayırmak mümkündür: Macron, Cumhuriyetçiler ve Le Penci Ulusal Birlik. Tam da bu aşırılıkların hegemonyasından dolayı Fransa'da uzun zamandır olmadığı ölçüde politik bir kutuplaşma (ve de ideolojik ayrışma) söz konusudur.

Bu üç sağdan eskinin müesses nizamı Cumhuriyetçiler esasen uzun bir süredir özellikle kültürel, toplumsal meselelerde muhafazakarlaşmasıyla, güvenlik ve göç konusunda radikalleşmesiyle aşırılığa meyletmektedir¹⁷. Macron'un seçtiği 2017 yılında cumhurbaşkanı adayları olan François Fillon Katolisizmi siyaseten de benimseyen, ultra liberal (haftalık çalışma saatlerinin arttırılması, emeklilik yaşının yükseltilmesi, kamu harcamaların kısılması vb. vaatler), aile değerlerini öne çıkaran, çok kültürlülük ve eşcinsellik karşıtı, ulusal kimliğe vurgu yapan, göç ve İslam karşıtlığıyla öne çıkmakta aşırı sağ bir adayı andırmaktadır (Fillon, 2017). Partinin güncel programında da yaşam biçimine ve kültüre tehdit olacak şekilde göçün entegrasyon kapasitesini aştığı söylenmekte, İslamcılıkla mücadele edileceği vurgulanarak bu eğilim sürdürülmektedir (Les Republicains, 2019). Dolayısıyla uzun süredir takip edilen patika, merkez sağla aşırı sağ arasındaki sınırı bulanıklaştırmış, ideolojik olarak aşırı sağda bir yakınsamaya neden olmuştur. Fakat bu eğilimin nereye varacağının ötesinde parti için temel sorun ya da tutarsızlık diğer iki sağ hareket karşısında önemli zayıflıkları barındırmasıdır. Öncelikle eskinin müesses nizamının temsilcisi olmasıyla adeta geçmişte kalan bir siyaseti sürekli şekilde anımsatmaktadır. İkincisi 2017 yenilgisinden sonra hem Macron'un onun doğal seçmenlerini 'devşirecek' hamleleriyle (hem politikalarıyla hem de bizatihi onlardan devşirdiği bakan ve başbakanlarıyla) hem de Le Penci aşırı sağın yaşadığı kısmi dönüşümün onun seçmenlerini de cezbetmesiyle hızla iki kanada kanalize olacak şekilde kan kaybetmeye devam etmektedir. Macroncu son hükümetin 7

15 Seçim sürecine dair doyurucu bir tartışma için bkz.: Evans & Ivaldi, 2018.

16 Bu eğilimin doğal sonucu olarak parti seçmeni neredeyse istisnasız şekilde ağırlıklı olarak değişimden rahatsız, mevcut düzenden görece memnun emeklilerden ve toplumun ekonomik olarak üst sınıflarından oluşmaktadır (Fourquet, 2019, s.331).

bakanının Cumhuriyetçiler kökenli olması (Les Republicains, n.d.), partinin bir kanadının son seçimlerde Le Pen'le ittifak yapmayı tercih etmesi bu eğilimi somut şekilde doğrulamaktadır¹⁸. Partinin aşırı merkez ve aşırı sağ arasında bölünmesinin sonuçlarını en net şekilde yapılan anketlerde de görmek mümkündür. Elabe'nin yakın tarihte BFMTV için yaptığı bir ankete göre Cumhuriyetçiler'in Meclis grup başkanı Laurent Wauquiez olası bir cumhurbaşkanı seçiminde oyların yalnızca %4,5'ini alabilmektedir (Kerkour, 2025). Dolayısıyla Cumhuriyetçiler'in aşırılaşması (muhafazakâr, otoriter, güvenlikçi) en nihayetinde krize dönük çözüm üretmeyen bir tepki olarak görünmektedir. Cumhuriyetçilerin dezavantajlarına karşın diğer iki sağ aile Fransa'nın geleceğine etki etme kapasitesini sürdürmektedir.

Macron ve Cumhuriyetçiler bloku dışındaki Fransız aşırı sağı hem baştan beri bir tür aşırılığı temsil etmesiyle hem de diğerlerinin aşırılığa meyletmesinin aksine, halen bu etiketi sürdürecektir nitelikte olsa da belli yönlerini törpüleyerek merkeze görece yakınsamasıyla diğerleriyle ayrılmaktadır. Esasen bu geniş bir ailenin uzun süreli evriminin sonucunda gerçekleşmiştir. Savaş sonrası aşırı sağı dönemsel ve niteliksel olarak üç büyük bloka ayırmak mümkündür. İlki modernleşme karşıtı, devleti vampir olarak tanımlayan, Yahudi karşıtı, yabancı ve Komünizm düşmanı, parlamentoyu küçümseyen, kolonyalist ve neo faşist sayılabilecek Poujadizm, ikincisi 1970'lerin başında bu eğilimi ufak tefek farklılıklarla sürdüren Jean-Marie Le Pen'in kurduğu Ulusal Cephe ve son olarak Ulusal Cephe'nin 2011'de liderliğini devralarak partiyi hızla dönüştüren ve önceki gelenekle belli bir kesinti yaratan Marine Le Pen liderliğindeki harekettir (Ulusal Birlik).

Esnaf ve Tüccarları Koruma Birliği (*Union de défense des commerçants et artisans*) lideri, Acion Français dergisi üyesi Pierre Poujade'nin öncüsü olduğu Poujadizm, 4. Cumhuriyet'e karşı yerelde başlayan bir halk hareketini işaret etmektedir. Hareket, popülist tarzı ve ülke birliği vurgusuyla önceleri vergilere karşı sesini yükseltmiş, süreç içinde neo faşist bir eğilime dönüşerek kolonyalizm yanlısı, anti semitik, modernleşme ve rejim karşıtı bir güce dönüşmüştür. Parlamentoda önemli oranda temsilci elde etse de Poujadizm uzun ömürlü olmayı başaramamıştır. Marine Le Pen'e kadar kısmi savrulmalarla birlikte baba Le Pen'in Ulusal Cephesi ise, ultra neo liberal, kültürel kimlik vurgusuyla göç(men) karşıtı, AB'den çıkmayı savunan, anti Semitik, güçlü ve güvenlikçi devlet refleksiyle öne çıkan, popülist, etno milliyetçi, eşitlik karşıtı bir harekettir (Saç, 2017; Vardar, 2004). Marine Le Pen parti liderliğini ele aldıktan sonra belli sürekliliklerle birlikte iktidara gelme stratejisi (şeytanlaştırmadan çıkma) doğrultusunda bu gelenekte hem kırılma yaratmış hem de hareketini ülkenin en büyük-güçlü partilerinden biri haline getirmiştir. Le Pen, pratik olarak babasını partiden ihraç ederek, partinin ismini değiştirerek, partinin başına başka bir ismi (Jordan Bardella) getirerek, özellikle halk-elit karşıtlığı, anti kurumsalcı ve doğrudan demokrasi savunusuyla öne çıkan neo popülist dili ideolojinin önüne geçirerek, neoliberal politikalardan küresel elitlerle mücadele söylemiyle vazgeçip korumacı ekonomik politikalara öncelik vererek, Yahudi karşıtlığını Müslüman göç(men) karşıtlığına dönüştürerek, dışlayıcı da olsa güçlü bir

17 Parti başkanı Eric Ciotti 2024 yerel seçimlerinde aşırı sağla iş birliği yapılması gerektiğini savunduğu için partiden ihraç edilmiştir. Bu tepkiye rağmen merkez sağın ilk kez *cumhuriyetçi cephenin* dışına çıkarak aşırı sağla iş birliğini savunması önemli bir kırılmaya işaret etmektedir. Ayrıntılı bir analiz için bkz.: Le grand continent, 2024.

cumhuriyet savunusuyla öne çıkarak önemli bir kırılma yaratmıştır. Bunun neticesinde hem son birkaç seçimde istisnasız şekilde ülkenin en büyük partisi haline gelmiş hem de Fransızlar nezdinde diğer partilere benzer bir meşruiyet elde etmiştir. Hatta bu eğilimdeki ısrar kendisinden daha aşırı bir hareket (Eric Zemmour) çıkmasına rağmen devam etmiş; son yıllarda NATO'dan ve AB'den ayrılma iddiasını terk etmiş (serbest dolaşımın kısıtlanması, savunma ve diplomasi gibi alanlarda yetki devrinin reddi gibi önerilerle), Ukrayna meselesiyle de ilişkili olarak Rusya'yla biraz daha mesafelenmiştir (Rassemblement National, 2024a; 2024b). Günün sonunda, siyasi yasakla aday olması şimdilik engellenmiş görünen Marine Le Pen'in liderliğinde aşırı sağın, Le Pen olmasa dahi, anketlerin de gösterdiği üzere, başka bir gelişme olmaması durumunda, 2027 cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanması olası görünmektedir. Yine de yargısal süreçlerin ve müesses nizamın zayıflasa da direnişi onu belli bir tutsarsızlığa sürüklemeye potansiyeline sahiptir. Solun performansının dışında sağın diğer temsilcisi Macronculuğun, kendisinden sonra ona set çekmesi pek olası görünmemektedir.

Politik merkezi sağ ve sol olmayan ya da hem sağ hem sol olan olarak değerlendirirsek Fransız müesses nizamının çok evvelden beri merkez tarafından temsil edildiğini söylemek gerekir. Tam da bu yüzden Maurice Duverger Fransız siyasetini merkez üzerinden karakteriz etmiştir (Duverger, 1964). Ancak Emmanuel Macron'un iki iktidar deneyimi (2017-2025), onu geleneksel merkez anlayış çerçevesinde tanımlamayı güçleştirmektedir¹⁹. Tam da bu özelliğiyle merkezin zorunlu olarak bir ılımlılığa denk düşeceği iddiasını boşa düşürmektedir. Bu anlamda aşırılığın sanılanın aksine sadece sağ ve sol için değil, merkez için de geçerli olabileceğini göstermektedir. Savaş sonrası Mendes-Bayrou hattındaki merkez desantralizasyon yanlısı, aşırılık karşıtı, uzlaşmacı bir savunuyla öne çıkarken Macron'un temsil ettiği merkezin kendisi ikinci döneminde netleşeceği üzere bir tür aşırılığa denk düşmektedir. Nitekim Romaric Godin (2016) onu; kendisini halkın adamı göstermesiyle, programı aşan bir liderlikle öne çıkmasıyla, sağ ve solu aşma iddiasıyla, reform kavramında can bulan basit, büyümlü formülasyonu, toplumun önündeki bütün engelleri kaldıracığı vaadiyle aşırı merkez popülist olarak tanımlarken; tarihçi Pierre Sernadın hareketle Ariane Ferrand da (2025) Macron'u rakiplerine karşı hoşgörüsüzlüğü ve güçlü yürütme tutkusu dolayısıyla aşırı merkez olarak tanımlamaktadır. Hakikaten de Macron öncesi geleneksel merkez, solun aşırı uçlarına karşı bir tür ılımlılığı politikalarının odağına yerleştirip pazar ekonomisiyle sosyal devletin inceltilmiş versiyonunu uzlaştıran çoğunlukla AB yanlısı bir tavır takınmaktadır. Eskisinin politik liberal gelgitlerine, zaman zaman devletin sosyal niteliğine yapılan vurgunun aksine Macroncu merkez küreselleşme yanlısı, Pazar ekonomisine sadık, yeni bir Avrupa inşası yanlısı ve açık değerleri savunan bir anlayışa sahiptir (Raynaud, 2018, s. 28). Fakat klasik merkez siyaseti anımsatan bu özellikler pratikte ileriye taşınarak aşırı bir biçime kavuşmuştur. "Macron'un merkezçiliği iş birliğine, dolayısıyla güç paylaşımına kapalı, ultra neoliberal ekonomik politikalara bağlı, daha güçlü bir devlet vurgusuna sahip, kültürel anlamda ise daha liberal bir hatta konumlanmakta (...) mevcut cumhuriyeti dönüştürme arzusuyla, kısmen Sarkozy'de de görülen mutlak yetkili bir tür süper başkanlığı arzulamasıyla" ayırt edilmektedir

18 Macron'un programları üzerinden dönüşümü ve sürekliliği gözlemlemek mümkündür. Ayrıntılar için bkz.: Le programme d'Emmanuel Macron, 2017; Le programme d'Emmanuel Macron, 2022.

(Saç, 2024, s. 68). Bu aşırı merkezi, emek karşıtı reformların hayata geçirilmesindeki kararlılıkta ve devletin baskı gücünü arttırmadaki süreklilikte de rahatlıkla görüleceği üzere neoliberal otoriterlik olarak tariflemek mümkündür. Bu tarzın en önemli kaynağını da Bonapartizm ve De Gaullecülük oluşturmaktadır. Macron, farklı birçok toplumsal harekete yol açmış önemli meselede doğrudan halkla iletişim kurmayı tercih etmiş, bir dizi kamusal tartışmayla sorunları aşmaya çabalamış, partileri politik muarız olarak etkisizleştirecek müdahalelerde bulunmuş, devletin baskıcı karakterini öne çıkararak şahsileşmiş bir yönetime imza atmıştır. Sonuç olarak Macronculuk eski merkezi, sağın belli özelliklerini de alarak De Gaullecü, Bonapartist gelenekle eklemlenmiştir. Onu özetleyecek formül, “ultra neoliberalizm + başlatılan halk tartışmalarında can bulan Bonapartist De Gaullecü tarz + sağ ve sol ayrımını reddeden teknokratik bakış + sistem karşıtı söylem”dir. Fakat Fransız siyaseti açısından aşırı merkezin, varlığını büyük ölçüde özellikle son döneminde olan Macron’a borçlu olduğu için, hayatta kalıp kalmayacağı muammadır.

6. Sonuç

Savaş sonrası Fransız sağını ele almak bir yandan sistem tarafından dışlanan aşırı sağın içeriye sızma ve bu haliyle rakiplerini de dönüştürme sürecini, diğer yandan sağın iktidar deneyimlerindeki ağırlığından dolayı bizatihi rejimin kabaca 80 yıllık tarihini tartışmak anlamına gelmektedir. Fransız Beşinci Cumhuriyeti’ne damga vuran sağ aktörleri etkileri açısından 1980’li yıllara kadar De Gaullecüler ve diğerleri olarak; 1980-2017 arasında aşırı sağ ve merkez sağ olarak; 2017 sonrasında ise sağın aşırı versiyonları olarak sınıflandırmak mümkündür.

Büyük Devrim sonrası Fransız sağı birçok koluyla uzun süre karşı cumhuriyetçi saflarda yer alırken, süreç içinde aşırı sağ da içerecek şekilde bütünüyle cumhuriyetçileşmiştir. Bütün bu seyrinde savaş sonrası dönemde baskın olacak şekilde az ya da çok istikrarlı şekilde milliyetçiliği benimsemiş; bir tür ideolojik gezgin misali zaman zaman liberal, bazen devletçi, çoğunlukla da muhafazakâr olmuştur. Bu savrulmalar özellikle pragmatizmin egemen olduğu 1980 sonrasında görünürlük kazanmıştır. Bu tarihten sonra bütünüyle sallantılı, tutarsız bir akışa teslim olma söz konusudur. Günümüzde ise, özellikle 2023 sonrası dönemde ister eski merkez sağ ister aşırı sağ isterse de Macronculuk olsun, hepsi farklı açılardan bir aşırılığı temsil etmektedir.

Sağın aşırılığa meyiletmesinin kaynaklarından biri zaman zaman liderle de özdeşleşen güçlü devlet merkezli anlayıştır. Son dönemde istisnasız birçoğunda görünür olan güçlü/merkezi devlet (çoğunluğunun neoliberal eğilimine rağmen) baştan beri sağın ana damarlarından biridir. Tek fark; De Gaulle ve takipçileri şahsileşmiş güçlü devletin yolunu devleti tüm alanlarda heybetli tutarak bulurken, 1980 sonrasında sağ, devleti küçülterek de otoriter olabileceğini keşfetmiştir. İronik şekilde bu damar, sağ aktörlerin otoriter, sorgulanması güç liderlere dönüşmesinin de önünü açmıştır. Kuşkusuz bunda Beşinci Cumhuriyet’in kurumsal-anayasal kapasitesi de belirleyici olmuştur.

Sağ aktörler iktidara geldiklerinde (aşırı sağ muhalefetteyken dahi sorgulanamaz bir lidere sahip olmuştur) istisnasız şekilde kendilerine yakın isimleri başbakan ve bakan koltuklarına

getirmişlerdir. Karşı bir güç oluşması durumunda bu cumhurbaşkanları, (Pompidou'nun De Gaulle tarafından, Chaban Delmas'ın Pompidou tarafından, Sarkozy'nin Chirac tarafından zayıflatılmaya çalışılması gibi) onları etkisizleştirmek için ellerinden geleni yapmışlardır. İktidardayken bir tür süper başkanlığa yol açan; muhalefetteyken de anti demokratik sorgulanamaz liderler yaratan bu eğilim bugünün sağ aşırılıklarının karakteristik özelliğidir. Dünya zamanının da yarattığı verimli zemin, bu tür eğilimleri desteklemeye devam etmektedir.

Sağ için dile getirilen bu ortaklıklar farklılıkların olmadığı anlamına gelmemektedir. Özellikle aşırı sağ, ılımlılaşıma rotasına olan bağlılığı dolayısıyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu yumuşamanın sınırları olsa da bu eğilim, hareketin yakın gelecekte kurumsal siyaseti domine etme kapasitesinin son derece yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle onun dışındaki diğer sağların neoliberal ajandaya olan güçlü bağlılıkları toplumsal memnuniyetsizliklerin aşırı sağda konsolide olmasına yardımcı olacaktır. Her halükârda bir dizi istikrarsızlık, tutarsızlık ya da zayıflıkla da malul olsa konjonktür değişmediği taktirde yakın gelecekte de bu partiler/hareketler/liderler Fransa siyasetine damga vurmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Atılğan, G. (2013) İdeoloji. G. Atılğan & E. Aytekin (der.), *Siyaset Bilimi, Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler* (285-299). İstanbul: Yordam Kitap.
- Badiou, A. (2018) *Yüzyıl*. Çev. I. Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bell, D. (2013) *İdeolojinin Sonu: Ellilerdeki Siyasi Fikirlerin Tükenişine Dair*. Çev. V. Hacıoğlu. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Berstein, S. (2004) *Le modele Ve Republique Depuis 1962*. S. Bernstein & M. Winock (der.), *La République Recommencée, De 1914 Nos Jours* (321-543). Paris: Seuil.
- Bobbio, N. (1999) *Sağ ve Sol, Bir Politik Ayrımın Anlamı*. Çev. Z. Yılmaz. Ankara: Dost Kitabevi.
- Conseil Constitutionnel. (n.d.) *Constitution de 1946, IVe République. Le Conseil constitutionnel*. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-de-1946-ive-republique> (Erişim Tarihi: 28.03.2025).
- De Gaulle, C. (1946) *Discours prononcé par le Général de Gaulle à Bayeux (Calvados). Elysee*, 16 Haziran. <https://www.elysee.fr/la-presidence/le-discours-de-bayeux-194> (Erişim Tarihi: 02.04.2025).
- De Gaulle, C. (1965) *Conférence de presse du 4 février 1965. Institut national de l'audiovisuel*, 4 Şubat. <https://fresques.ina.fr/de-gaulle/fiche-media/Gaulle00105/conference-de-presse-du-4-fevrier-1965.html> (Erişim Tarihi: 15.03.2025).
- De Gaulle, C. (1968) *Allocution radiodiffusée du général de Gaulle. Fondation Charles de Gaulle*, 30 Mayıs. <https://www.charles-de-gaulle.org/lhomme/dossiers-thematiques/mai-1968/documents/allocution-radiodiffusee-du-general-de-gaulle-30-mai-1968-palais-de-lelysee/> (Erişim Tarihi: 07.03.2025).
- Duverger, M. (1959). *Les institutions de la Ve République. Revue française de science politique*, 101-134.
- Duverger, M. (1964) *L'éternel marais. Essai sur le centrisme français. Revue française de science politique* (1), 33-51.
- Duverger, M. (1974) *Seçimle Gelen Krallar*. İstanbul: Konuk Yayınları.
- Eagleton, T. (1996) *İdeoloji*. Çev. M. Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Evans, J. & Ivaldi, G. (2018) *French Politics, Society and Culture-The 2017 French Presidential Elections: A Political Reformation?*. London: Palgrave Macmillan.
- Ferrand, A. (2025) L'« extrême centre », un extrémisme qui peut mener à l'autoritarisme. *Le Monde*, 15 Ocak. https://www.lemonde.fr/idees/article/2025/01/15/l-extreme-centre-un-extremisme-qui-peut-mener-a-l-autoritarisme_6498630_3232.html (Erişim Tarihi: 26.02.2025).
- Fillon, F. (2017) *Mon Projet pour la France. Actu-Environnement*. <https://www.actu-environnement.com/media/pdf/news-29172-programme-lr-udi-presidentielles.pdf>. (Erişim Tarihi: 21.02.2025).
- Foucault, M. (2018) Les transformations de la sociologie du vote. *Cahiers français* (Mai-Juin), 42-52.
- Fourquet, J. (2019) *L'archipel français: Naissance d'une nation multiple et divisée*. Paris: Editions du Seuil.
- Fourquet, J. & Gariazzo, M. (2013) *FN et UMP: électorats en fusion?* Paris: Jean Jaures Fondation.
- Furet, F., Julliard, J. & Rosanvallon, P. (1988) *La République du centre: La fin de l'exception française*. Paris: Pluriel.
- Giddens, A. (1994) *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Godin, R. (2016) *Emmanuel Macron ou le populisme d'extrême-centre*. *La Tribune*, 16 Kasım. <https://www.latribune.fr/economie/presidentielle-2017/emmanuel-macron-ou-le-populisme-d-extreme-centre-617015.html> (Erişim Tarihi: 09.04.2025).
- Goldstein, C. (2000) *République et Républicains en France de 1848 à nos Jours*. Paris: Ellipses.
- Hastings, M. (2018) Le clivage gauche-droite: disparition ou renouvellement? *Cahiers français* (Mai-Juin), 34-42.
- Heywood, A. (2013) *Siyasi İdeolojiler*. Çev. A. Bayram vd. Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2018) *Siyaset*. Çev. F. Bakırcı. Ankara: BB101.
- Hobsbawm, E. (2011) *Kısa 20. Yüzyıl, 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*. Çev. Y. Alogan. İstanbul: Everest Yayınları.
- Jenkins, C. (2021) *Kısa Fransa Tarihi*. Çev. Y. Alogan. İstanbul: Say Yayınları.
- Kerkour, T. (2025) Sondage Présidentielle 2027: Le RN loin devant, Les Macronistes au 2nd tour, Glucksmann favorisé dans une Gauche Dispersée. *BFMTV*, 5 Nisan. https://www.bfmtv.com/politique/elections/presidentielle/sondage-presidentielle-2027-le-rn-loin-devant-les-macronistes-au-2nd-tour-glucksmann-favorise-dans-une-gauche-dispersee_AN-202.504.050312.html (Erişim Tarihi: 02.02.2025).
- La Senat. (n.d.) Constitution du 4 octobre 1958 - Texte originel. https://www.senat.fr/evenement/revision/texte_originel.html (Erişim Tarihi: 22.03.2025).
- Le Grand Continent. (2024) Éric Ciotti et le Rassemblement national: La fin du front républicain ou un scénario Meloni à la française? *Le Grand Continent*, 11 Haziran. <https://legrandcontinent.eu/fr/2024/06/11/eric-ciotti-et-le-rassemblement-national-la-fin-du-front-republicain-ou-le-emcentrodestra-em-a-la-francaise/>. (Erişim Tarihi: 06.02.2025).
- Le programme d'Emmanuel Macron. (2017) Retrouver notre esprit de conquête pour bâtir une France nouvelle. *AEF Info*. <https://www.aefinfo.fr/assets/img/modules/comparateur/docs/6/Programme-Emmanuel-Macron.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.01.2025).
- Le programme d'Emmanuel Macron. (2022) Le programme d'Emmanuel Macron.
- Les Republicains (n.d.) *Membres du gouvernement*. Les Republicains: <https://republicains.fr/qui-sommes-nous/membres-du-gouvernement/> (Erişim Tarihi: 09.04.2025).
- Les Republicains. (2019). Charte des Principes Fondamentaux des Republicains. <https://republicains.fr/wp-content/uploads/2019/11/2019-10-02-IR-charte-principes-fondamentaux.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.04.2025).

- Macron, E. (2017) *Révolution*. Paris: XO Editions.
- Onur İnce, H. (2010) "İdeolojisizleşmenin İdeolojisi" ya da Günümüzde İdeolojik Olan Üzerine Düşünceler. H. Onur İnce (ed.), *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar, Eleştiriler-Farklılıklar-Çözüm Arayışları* (15-49). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Price, R. (2012) *Fransa'nın Kısa Tarihi*. Çev. Ö. Akpınar. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Rassemblement National. (2024a) *Bardella, Premier Ministre*. <https://rassemblementnational.fr/documents/202406-programme.pdf> (Erişim Tarihi: 13.02.2025).
- Rassemblement National. (2024b) *La France Revient, L'europe Revit!*. <https://rassemblementnational.fr/documents/202411-programme-europeennes.pdf> (Erişim Tarihi: 22.02.2025).
- Raynaud, P. (2018) Le "Macronisme" ou les Métamorphoses du Centre. *Cahiers Français* 404(Mai-Juin), 26-34.
- Richard, G. (2017) *Histoire des droites en France, de 1815 à nos jours*. Paris: Perrin.
- Saç, S. (2017) Front National: Radikal (Popülist) Sağdan (İlmli) Neo-Popülist Sağa. *Mülkiye Dergisi* 41(1), 259-290.
- Saç, S. (2021) *Kuruluştan Uyuşmazlığa Fransa'nın Cumhuriyetçi Soykütüğü: Aktörler, Değerler, Mücadeleler*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saç, S. (2024) Neoliberalizmin Üzerindeki Demokrat Örtüyü Kaldıran Bir Deneyim Olarak Emmanuel Macron ve Macronculuk. *Praksis* (64), 59-80.
- Vardar, D. (2004) *Aşırı Sağdan "Popülist Radikal Sağ"a Fransa Örneği*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Vassallo, A. (2021) De Gaulle et l'URSS. *Institut national de l'audiovisuel*. <https://fresques.ina.fr/de-gaulle/parcours/0008/de-gaulle-et-l-urss.html> (Erişim Tarihi: 06.03.2025).
- Winock, M. (2018) L'opposition gauche-droite dans la vie politique française. *Cahiers français* 404(Mai-Juin), 16-26.

The Post–World War II French Right: From Anti-Communism to Incoherent “Extremism”

Selman SAÇ*

Titled “The Post-War French Right: From Anti-Communism to Incoherent “Extremism”, this study examines the transformation of right-wing politics in France after World War II within historical, institutional, and ideological frameworks. The departure point of the article is the observation that the global rise of far-right politics is not a conjunctural or temporary phenomenon, but rather a consequence of enduring structural conditions. These structural drivers have ultimately resulted in the radicalization of even the traditional branches of the right in countries like France. From this premise, the study seeks to analyze the processes by which right-wing actors in France have increasingly gravitated toward extremism, incorporating both historical continuities and significant ruptures.

Initially, in the post-war context, political rights remained largely in the shadows due to the substantial legitimacy gained by the left, particularly because of their contributions during the war. The sole exceptions were the Christian Democratic MRP and Charles de Gaulle, a central figure in the resistance. The general disorganization and weakness of the rights were partially overcome due to the Cold War climate. However, during the Fourth Republic, right-wing actors failed to play a founding or stabilizing role in the regime. It was the Fifth Republic that catalyzed a critical transformation both for the regime and for the right. As such, understanding the trajectory of the French right necessitates a closer look at the political approach of Charles de Gaulle and the constitutional framework he pioneered.

De Gaulle aimed to overcome the fragmented structure of the parliamentary system by establishing a regime centered on strong executives. Within this framework, he constructed a powerful conception of the state, positioning the presidency as the central institutional actor. His Bonapartist style—characterized by a supra-party stance, direct engagement with the public, and the frequent use of referenda for legitimacy—became a foundational feature of the French right. Although De Gaulle did not leave behind a singular political movement or party as his direct heir, his legacy has continued to influence right-wing politics in France in multiple ways.

* Asst. Prof. Dr., Kültahya Dumlupınar University, selmansac@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5044-2489.

The article traces how this foundational element was transformed by subsequent right-wing actors. In the post-De Gaulle era, the traditional right briefly adhered to his vision, but gradually shifted towards ideological flexibility and increasing pragmatism as it adapted to the institutional structure. The key rupture emerged in the 1980s, when right-wing parties embraced neoliberal policies and assumed a defensive posture against the growing influence of the far-right. During the administrations of Jacques Chirac and Nicolas Sarkozy, security-oriented and anti-immigration policies pushed the mainstream right closer to far-right discourses, leading to what the article terms a “paradox of rejecting Le Pen by becoming Le Pen.” Ironically, this influence of the far-right unfolded alongside the mainstream right’s strategic convergence with center-left forces under the banner of a “republican center.”

A key conceptual framework of the study is pragmatism. Since the 1980s, the French right is argued to have increasingly abandoned ideological coherence in favor of pragmatic, interest-based policymaking. On issues like the economy, immigration, security, and secularism, right-wing actors have taken fluctuating stances — sometimes neoliberal, at other times statist; occasionally conservative, yet occasionally socially progressive. This ambiguity is described in the article as a form of “ideological rudderlessness,” and it has become a defining feature of the post-1980 French right. This pragmatism has allowed the right to coalesce into a powerful party capable of alternating in power with the center-left until 2017.

The post-2017 period marks a new phase in which the French right, according to the article, has splintered into three core forms of extremism: Macron’s centrist right (extreme center), the traditional right (Les Républicains), and the far-right (Marine Le Pen’s Rassemblement National). Although Emmanuel Macron ostensibly represents the political center, his increasingly authoritarian style, neoliberal agenda, and weakening of the welfare state have led scholars to conceptualize his politics as an “extreme center.” Macron’s reform agenda, class representation, and centralization of executive power set him apart from classical centrism and signal a new phase in right-wing transformation. However, as Macron approaches the end of his presidency, the future of his political movement remains uncertain, particularly given its amalgamation of multiple strands of the right, contributing to a precarious and ambiguous outlook.

Les Républicains, representing the traditional right, are portrayed as occupying an ambivalent position. On one hand, the party has sought to retain its voter base by adopting policies resembling those of the far-right; on the other, it has gravitated toward Macron, attempting to preserve its conventional center-right identity. This ambivalence weakens the party, rendering it vulnerable to both Macronism and the Le Pen bloc. Many of its prominent figures are now divided between cooperation with Macron’s government and alignment with the far-right. This fragmentation hampers the party’s prospects for regaining strength in the lead-up to the next presidential election.

Marine Le Pen’s Rassemblement National (RN), by contrast, exemplifies the evolution of the far-right. Compared to her father Jean-Marie Le Pen’s exclusionary, anti-Semitic, ultra-nationalist,

neoliberal, and anti-systemic discourse, Marine Le Pen has adopted a more “moderate” rhetoric. Through a strategy of “de-demonization,” she has expanded her electoral appeal and increased her party’s political legitimacy. Key shifts include an emphasis on republican discourse and the abandonment of goals like exiting the European Union and NATO—highlighting the peak of RN’s moderation. Yet, the article argues that these changes represent a tactical rupture rather than a fundamental ideological shift, as core positions (e.g., opposition to immigration and strong security measures) remain intact. While the rest of the right radicalizes, Le Pen’s far-right is paradoxically becoming “normalized.”

The study also underscores the institutional and constitutional structure of the French right. The extraordinary powers granted to the presidency by the Fifth Republic have allowed right-wing actors to develop policies characterized by strong personal leadership. These institutional dynamics have encouraged leaders to adopt plebiscitary styles of governance and to establish direct contact with the populace. Consequently, both Macron and previous right-wing presidents have shaped politics through a “super-presidency” approach, where authoritarian tendencies and personalism constitute the most visible facets of modern right-wing extremism.

In conclusion, the article argues that post-war right-wing politics in France has undergone a complex transformation characterized by both historical continuity and ideological rupture. Today, all branches of the right are entangled with different forms of extremism: the normalization of the far-right, the radicalization of the traditional right, and the authoritarian neoliberalism of Macron’s extreme center. This new political moment transcends the traditional left-right divide and introduces “extremism” as the dominant logic of contemporary right-wing politics in France. The implications extend beyond France, offering critical insights into the broader landscape of European politics. In a political climate where nearly all actors pledge loyalty to European integration, the radical variants of the right have the potential to shape not only national but continental dynamics. If current trends persist, it is entirely plausible that one of the extreme forms of the right will take power in France’s 2027 presidential elections.